

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

2009

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο: Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι' άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. Έτσι, με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου, όπου κανένας δεν ρητορεύει από «θέσεως ισχύος», γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη. Δικαίωμά σου να κρίνεις και τους μέγιστους, υπό προσωπική σου ευθύνη. Μ' αυτή την έννοια και μόνο — δηλαδή με την υψηλότερη — μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για «δημοκρατία των Γραμμάτων». Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο: οι άριστοι διαλάμπουν, και σε κλίμακα διεθνή. Αλλά δεν σε υποχρεώνει, δηλαδή δεν σε υποτάσσει, κανένας τους.

Η αρετή τούτη γίνεται εντονότερα αισθητή σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους, όταν τα μαζικά μέσα επικοινωνίας μπαίνουν αυθωρεί¹ στην υπηρεσία του σατραπισμού². Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται — κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων — ή απομένει μόνο του να διασώζει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τού στήνουν πολιορκία στενή, για να το παραμερίσουν, να το υποκαταστήσουν. Όταν το πετυχαίνουν, αυτό πληρώνεται πανάκριβα από τον άνθρωπο, με αντίτιμο το αυτεξούσιό του. Δοκιμάστε όμως να χρησιμοποιήσετε το βιβλίο ως μέσο προπαγάνδας: Αναδίνει αμέσως μίαν αποφορά³ σ' ακτίνα μακρύτερη, ειδοποιεί. Είναι, θα έλεγε κανένας, μαγική, ακατάλυτη, η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου.

Υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε πως ο πολιτισμός μας έχει παρεκκλίνει, αν δεν έχει πάρει ολότελα στραβό δρόμο κάτω από την επίδραση σκοτεινών εκμεταλλευτών. Μόνη ελπίδα να διορθωθεί η πορεία του, όσο θα είναι ακόμα καιρός, το βιβλίο. Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία. Σήμερα πρέπει ένας άλλος λόγος, ακόμα πιο κρίσιμος, να ειπωθεί: Πως ο κόσμος, αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο. Γιατί αυτό το γκόλφι⁴ της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια, να εξυγιαίνει την ατμόσφαιρα, να οπλίζει τη λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία, ν' ανάβει το μάτι, να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το

¹ αυθωρεί: ευθύς, αμέσως

² σατραπισμός: δεσποτισμός, αυταρχισμός

³ αποφορά: δυσάρεστη οσμή, κακοσμία

⁴ γκόλφι: εγκόλπιο, φυλακτό

χέρι. Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.

Αγγελου Τερζάκη, *Ταραγμένες Ψυχές*, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1993, σσ. 155-156

A. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου:

...με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου ...

Μονάδες 11

B2. α) Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του.

Μονάδες 4

β) Να βρείτε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου μέσα από το κείμενο που σας δόθηκε.

Μονάδες 4

B3. α) Να γράψετε ένα *αντώνυμο* για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **ετερόφωτος, ελέγξιμος, ευθύνη, ελεύθερη, αδυναμία.**

Μονάδες 5

β) Να γράψετε ένα *συνώνυμο* για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **αρετή, γνώμη, ισχύς, περιφρουρώ, φρόνημα.**

Μονάδες 5

B4. Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητικής ή παθητικής) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά σύνταξη στην αντίθετή της:

α) «... γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη.»

β) «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.»

Μονάδες 6

Γ. Συχνά παρατηρείται πολλοί μαθητές να καταστρέφουν τα σχολικά τους βιβλία στα προαύλια των σχολείων κατά το τέλος του σχολικού έτους. Σε άρθρο που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα να αιτιολογήσετε το παραπάνω φαινόμενο και να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.

Πλαγιότιτλοι

1η παράγραφος:

Η κυρίαρχη προσφορά του βιβλίου: ο διάλογος

2η παράγραφος:

Το βιβλίο φάρος ελευθερίας στον πολιτικό σκοταδισμό

3η παράγραφος:

Το βιβλίο ελπίδα πολιτιστικής ανάτασης

Περίληψη

Το κείμενο αναφέρεται στην προσφορά του βιβλίου. Αρχικά, τονίζεται ως σημαντικότερη αρετή του ότι θωρακίζει ηθικά την προσωπικότητα και καλλιεργεί το διάλογο, αναιρώντας την αυθεντία και προωθώντας την κριτική ικανότητα, με αποτέλεσμα τη διασφάλιση της δημοκρατίας του Πνεύματος. Κυρίως σε δύσκολες πολιτικά εποχές, όταν τα μέσα λειτουργούν αυταρχικά και υπονομεύουν το ρόλο του, το βιβλίο περιφρουρεί την ελευθερία των ιδεών και τη συνειδησιακή αξιοπρέπεια, λειτουργώντας προειδοποιητικά σε κάθε προσπάθεια περιθωριοποίησής του. Για το λόγο αυτό, είναι η μόνη ελπίδα διάσωσης του πολιτισμού από την ιδιοτέλεια, γεγονός που επιβεβαιώνει και ο Βολταίρος. Τέλος, εξαιρείται η προσφορά του βιβλίου, καθώς διανθίζει την ανθρώπινη προσωπικότητα με ψυχικές και πνευματικές αρετές.

B1. Το βιβλίο ήταν ανέκαθεν ένας προνομιακός χώρος έκφρασης και αντιπαράθεσης ιδεών, απόψεων και θεωριών. Η προσέγγισή του οξύνει τις πνευματικές δυνάμεις του ανθρώπου και αναπτύσσει την ικανότητά του για τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία, στοιχεία που συνιστούν το θεμέλιο λίθο ενός εποικοδομητικού διαλόγου. Η δυνατότητα για πολυπρισματική θέαση της πραγματικότητας που προσφέρει λόγω των διαφορετικών, ακόμη και αντίθετων οπτικών των συγγραφέων επιτρέπει στο άτομο να αποδεσμευτεί από προκαταλήψεις, δογματισμούς και κάθε φραγμό στην επικοινωνία του με τους γύρω του. Συνεπώς, το βιβλίο παρέχοντας γνώσεις, καλλιεργώντας την κρίση και εξύψωντας τη σκέψη του αναγνώστη, προάγει το διάλογο ως αναπόσπαστο στοιχείο του ανθρώπινου πολιτισμού.

B2.

α) Επίκληση στην αυθεντία συναντάμε στη φράση:

«Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία».

Με το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς τα λεγόμενα του συγγραφέα αποκτούν κύρος και εγκυρότητα ενδυναμώνεται η ισχύς της θέσης του ότι μοναδική ελπίδα βελτίωσης της πορείας του πολιτισμού είναι το βιβλίο. Ο Τερζάκης, λοιπόν, αξιοποιώντας τη ρήση του Βολταίρου καταδεικνύει ως πάγια και καθολική αξία το βιβλίο.

β) Ενδεικτικά παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου από το σύνολο του κειμένου αποτελούν τα εξής:

«σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο»

«να μη γίνεις ετερόφωτος»

«όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου»

«Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο»

«σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους»

«Γιατί αυτό το γκόλφι της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια».

B3.

α) ετερόφωτος ≠ αυτόφωτος
ελέγξιμος ≠ ανεξέλεγκτος, αυθαίρετος
ευθύνη ≠ δικαίωμα, ανευθυνότητα
ελεύθερη ≠ ανελεύθερη, δεσμευμένη
αδυναμία ≠ ισχύς, δύναμη

β) αρετή = προτέρημα, αξία
γνώμη = άποψη, κρίση
ισχύς = δύναμη
περιφρουρώ = προασπίζω
φρόνημα = ηθικό, ιδεολογία

B4.

α) Πρόκειται για ενεργητική σύνταξη. Η πρόταση σε παθητική σύνταξη θα έχει την ακόλουθη μορφή:

«... γιατί εδώ η αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν περιφρουρείται από καμιά αστυνομική δύναμη».

β) Πρόκειται για παθητική σύνταξη. Η πρόταση σε ενεργητική σύνταξη θα έχει την ακόλουθη μορφή:

«Ο άνθρωπος δε θα χάσει τη μάχη, ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο».

Γ.

Ανάλυση του θέματος:

Δεδομένο: Καταστροφή βιβλίων μετά το τέλος του σχολικού έτους.

Επικοινωνιακό πλαίσιο: Άρθρο

- Τίτλος
- Ύφος: οικείο, φιλικό, σοβαρό, διδακτικό.
- Ρηματικά πρόσωπα: α' πληθυντικό. γ' ενικό και πληθυντικό.
- Τρόποι πειθούς: επίκληση στη λογική.
- Γλώσσα: αναφορική, λογική και ίσως διανθισμένη με νεανικές εκφράσεις.

Ζητούμενα:

- α) Ποιοι λόγοι ευθύνονται για την καταστροφή του σχολικού βιβλίου.
- β) Ισόρροπη χρήση βιβλίου και ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης.

Τίτλος:

«**Η ΑΠΑΞΙΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**»

εναλλακτικά

«**Η ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**»

εναλλακτικά

«**ΤΙ ΜΑΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΕΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΑΖΙ;**»

εναλλακτικά

«**ΠΟΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΘΑ ΚΑΨΕΤΕ ΦΕΤΟΣ;**»

Πρόλογος:

Περιγραφή, ανάδειξη μιας παγιωμένης πρακτικής στο τέλος του σχολικού έτους, της καταστροφής με ποικίλους τρόπους των σχολικών βιβλίων. Επισημαίνουμε πως η καταστροφή δεν περιορίζεται μόνο στο κάψιμο αλλά και στο σχίσσιμο, το γράψιμο και την αφαίρεση σελίδων εκτός της διδακτέας ύλης. Μπορεί να τονιστεί, επίσης, πως η πρακτική του καψίματος των βιβλίων ήταν σύνηθες φαινόμενο στα ολοκληρωτικά – αυταρχικά καθεστώτα, άρα δε συνάδει με το δημοκρατικό ήθος.

Α' ερώτημα

(Αιτίες που ευθύνονται για την καταστροφή των βιβλίων.)

- Ο μαθητής αισθάνεται καταπιεσμένος από τους παράγοντες της Εκπαίδευσης (γονείς, καθηγητές, σχολικό περιβάλλον, εξεταστικό σύστημα) και πιστεύει ότι έτσι εκτονώνεται ψυχικά και εκδικείται, κατά τη γνώμη του, ολοκληρωτικά το εκπαιδευτικό σύστημα.
- Αμφισβητεί το εκπαιδευτικό σύστημα και τις επαγγελματικές προοπτικές που του παρέχει, βιώνει την αγωνία για το μέλλον, καθώς η περίοδος της ξέγνοιαστης ζωής ολοκληρώθηκε.
- Ο μαθητής μαζοποιείται, ακολουθεί το συρμό και το «έθιμο» καταστροφής των βιβλίων. Ακόμη και αν διαφωνεί με τα τεκταινόμενα, αναγκάζεται να συρθεί σε ενέργειες και πράξεις που δεν τον εκφράζουν από φόβο μήπως αποκλεισθεί από τον περίγυρό του. Από την άλλη, πολλοί μαθητές επιδεικνύουν μία κακώς νοούμενη «λεβεντιά», προσπαθώντας να ξεχωρίσουν από τους συμμαθητές τους. Τέλος, άλλοι μαθητές, καλυπτόμενοι από την ανωνυμία του συνόλου, καταστρέφουν τα βιβλία, γνωρίζοντας ότι δε θα υποστούν συνέπειες.
- Έλλειψη ηθικών αξιών και αρχών. Η οικογένεια και το σχολείο δείχνουν ολιγωρία όσον αφορά τη στάση των μαθητών απέναντι στο βιβλίο και ευρύτερα στη δημόσια περιουσία. Αδιαφορούν για την ηθικοπλαστική καλλιέργεια των νέων. Οι μαθητές δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν τη δωρεά της δωρεάν παιδείας, ασεβούν κατάφωρα στο βιβλίο, που η Πολιτεία τους παρέχει απλόχερα.

- Κακογραμμένα βιβλία, με πλήθος ανορθογραφίες και ασυνταξίες, που καταβασανίζουν τους μαθητές και τους οδηγούν σε αυτήν την παραβατική συμπεριφορά και στάση. Το περιεχόμενο πολλών βιβλίων είναι επιστημονικά παρωχημένο και γι' αυτό το λόγο απορρίπτεται από πολλούς μαθητές. Η ευτελής ποιότητα του χαρτιού σε συνδυασμό με την έλλειψη παραστάσεων σχετικών με το περιεχόμενό τους συντελούν στη γενικότερη απαξίωση του σχολικού βιβλίου.
- Το σχολικό βιβλίο απαξιώνεται λόγω της κυριαρχίας των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης. Η εύκολη και ευχάριστη πρόσβαση στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και, κυρίως τα τελευταία χρόνια, στο Διαδίκτυο, με τον τεράστιο όγκο πληροφοριών που διαρκώς ανανεώνεται και εμπλουτίζεται, απομακρύνουν τους μαθητές από τα συμβατικά μέσα μετάδοσης της γνώσης.

Μετάβαση: Επειδή ακριβώς παρατηρείται αυτή η κυριαρχία των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης, και το βιβλίο απαξιώνεται διαρκώς, επιβάλλεται η αρμονική συνύπαρξή τους.

Β' ερώτημα

(Τρόποι που θα συμβάλλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου και των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης).

- Παιδεία – αγωγή: Η οικογένεια, το σχολείο αλλά και οι πνευματικοί άνθρωποι οφείλουν να καλλιεργήσουν στους μαθητές τις ηθικές αρχές και αξίες που θα οδηγήσουν στο σεβασμό ενός πνευματικού και πολιτιστικού αγαθού. Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να αξιολογούν την κριτική ικανότητα των μαθητών, ώστε αυτοί να είναι σε θέση να αξιολογήσουν και να αποτιμήσουν τόσο την προσφορά του βιβλίου όσο και των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης, τοποθετώντάς τα στην ίδια αξιολογική κλίμακα.
- Τα Μ.Μ.Ε., απεκδυόμενα του διασκεδαστικού τους και του ψυχοκτόνου ρόλου τους, επιβάλλεται να αρθούν στο ύψος της κοινωνικής και εκπαιδευτικής διαπαιδαγώγησης των μαθητών. Τέλος, το Διαδίκτυο είναι σε θέση να προβάλλει το βιβλίο, γενικότερα, ενημερώνοντας τους χρήστες του για νέες εκδόσεις αλλά και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αγοράσουν βιβλία νέων ή δυσεύρετων εκδόσεων μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου, συμβάλλοντας έτσι στη αρμονική συνύπαρξή τους.

Επίλογος: Προτροπή στους συμμαθητές μας να αναγνωρίσουν την προσφορά του βιβλίου και να το τοποθετήσουν σε ίση μοίρα με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης. Έκκληση στους συμμαθητές να σεβαστούν τα βιβλία του σχολείου και ή να τα επιστρέψουν σε καλή κατάσταση στη σχολική μονάδα ή, τουλάχιστον, να τα στείλουν για ανακύκλωση με πρωτοβουλία του δεκαπενταμελούς συμβουλίου.